

gekozen die mij voor Lucia's verhaal het meest plausibel leken en het beter begrijpelijk maakten. Daarbij heb ik Casanova's verslag gebruikt als uitgangspunt voor de gesprekken die Lucia en hij in Pasiano voerden. Een enkele keer is de dialoog daarom identiek, maar altijd gezien vanuit Lucia. Ook heb ik me uit zijn memoires (in de vertaling van Theo Kars uitgegeven bij uitgeverij Athenaeum—Polak & Van Gennep) enkele begrippen en anekdoten toegeëigend die inzicht geven in de gebruiken van de tijd en van Casanova persoonlijk. Leerzaam waren daarbij onder andere ook *Casanova in Holland* van dr. D. Hoek en J. Rives Childs' *Casanova*.

Het leven en de entourage van Anna Morandi Manzolini zijn beschreven door Angela Ghirardi van de Universiteit van Bologna. In diezelfde stad wordt Anna's wassen zelfportret samen met andere van haar modellen bewaard in het Museo di Anatomia Umana Normale. De opgravingen van Marcello Venuti en zijn broers vonden plaats bij Herculaneum en zijn door hemzelf opgetekend. Zélides vliegtuigen zijn het levenswerk van Charles Dellschau. De beschreven tekeningen en het geheime recept voor de 'soupe' bevinden zich in The Menil Collection in Houston, Texas.

Kennis over de zeden en gebruiken in de prostitutie in Lucia's tijd deed ik vooral op uit Lotte van de Pols schitterende studie *Het Amsterdams hoerdom*, en sommige termen ontleende ik aan 't *Amsterdamsch Hoerdom*, een gedetailleerd verslag uit 1681 van een tocht langs de Amsterdamse speel- en hoerhuizen. De classificatie van hoeren als paarden komt uit het *Boereverhaal van geplukte Gys aan slurwe Jaap, wegens zyne Amsterdamsche zwier-party* uit het midden van de achttiende eeuw. Verder heb ik opnieuw veel gehad aan de gesprekken die regisseur Ineke Smits en ik tijdens het schrijven van onze film *Hoerenpreek* voerden met vrouwen uit het vak die bereid waren te vertellen over hun motieven en ervaringen, hun emoties en hun dromen. Ik ben hun dank verschuldigd voor hun vertrouwen en *De Rode Draad* voor het leggen van de contacten destijds. Bij het reconstrueren van Lucia's poseersessies in de snijburg en voor een indruk van de stand van de ontleed-

kunde in de achttiende eeuw heb ik veel gehad aan *De polsslag van de stad, 350 jaar academische geneeskunde in Amsterdam* van Annet Mooij.

Arlekijn Hulla, het toneelstuk waar Casanova Galathée mee naar toe neemt, werd in 1747 geschreven door Jacques Japin.